

Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp ile Hemşirelik

Complementary and Alternative Medicine and Nursing

ELIZABETH ANNE HERDMAN*

ÖZET

Tamamlayıcı ve alternatif tıp (TAT) başlığı altında buluşan uygulamalar refleksoloji gibi yoğun odaklı terapilerden geleneksel Çin tıbbı gibi bütünlüştür sistemlere uzanan bir çeşitlilik göstermektedir. Avustralya, ABD ve İngiltere’de insanların %42’si TAT yöntemleri kullanmaktadır. Hizmet sunan tüm sağlık meslek gruplarının TAT seçenek yelpazesini ve onun her unsurunun oynayabileceği rolü iyi bilmesi gerekmektedir. Bu yazıda, TAT uygulamalarının gelişimi, Türkiye’deki kullanımı, hemşirelik ve tıp eğitimindeki yeri ve önemine işaret edildi.

Anahtar sözcükler: Tamamlayıcı ve alternatif tıp; hemşirelik; tıp; Türkiye.

Gelişmiş batı ülkelerinde kullanımı giderek artan tamamlayıcı ve alternatif tıp (TAT), tam anlaşılmayan bir sosyal olgudur. TAT’nin gittikçe popülerlik kazandığı ve geleneksel tıbbi zorlamaya devam edeceği bariz olmakla birlikte, sorulması gereken esas soru, bu olgunun sağlık hizmetlerinin başlıca temelini Batı bilimine dayandığını kabul eden ve “kanıta dayalı” uygulama modelinin egemen olduğu ülkelerde niçin ortaya çıktığıdır. Tıbbın bilgi bazında önemli gelişmeler gösterdiği günümüzde, “bilimselliği” geniş tartışmaya açık olan TAT neden hızla ilerlemektedir?

TAT kullanımındaki gelişmenin ana nedenlerinin tıbbi özgü unsurlardan çok, genel toplumsal değişimlere dayandığı görülmektedir. Tıp fakültelerinin eğitim programları ve tıbbi uygulamalarında TAT’ye giderek daha fazla yer verildiği varsayılırsa, hemşirelikte de buna karşılık TAT ile ilgili konuların eğitim programlarına alınması bir zorunluluktur. Uygulamacıların TAT’yi ve TAT’nin geleneksel tıp ve hemşirelikle etkileşimini anlamaları büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde, hizmet sunan tüm sağlık meslek gruplarının TAT seçenek yelpazesini ve onun her unsurunun oynayabileceği rolü iyi bilmesi gerekmektedir.

TAT başlığı altında buluşan uygulamalar refleksoloji gibi yoğun odaklı terapilerden geleneksel Çin tıbbı gibi bütünlüştür sistemlere uzanan bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik tanımlama sorunları ve TAT’nin ne dereceye kadar tek bir model olarak algılanıp algılanamayacağı konusunda karışıklık yaratmaktadır.

ABSTRACT

The diversity of practices included under the name of Complementary and Alternative Medicine (CAM) range from highly focused therapies such as reflexology to whole systems such as traditional Chinese medicine. Some 42% of people in Australia, the US and Britain use CAM. It is imperative for all health care professionals to become familiar with the range of CAM options and the roles they play. This article aims to introduce to the reader development and using of CAM, and importance of CAM in nursing and medicine education in Turkey.

Key words: Complementary and alternative medicine; nursing; medicine; Turkey.

ABD’de bulunan Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Ulusal Merkezi (National Center for Complementary and Alternative Medicine) tarafından ileri sürülen tanımlama şöyledir:

“...geleneksel tıbbın ayrılmaz bir parçası olmayan sağlık hizmetleri uygulamalarıdır. Dünyadaki insanların çeşitliliği ve sayıları kadar çok olan bu uygulamalar alternatif tıp sistemleri, akıl-beden girişimleri, biyolojik temelli tedaviler, manipülatif ve bedensel yöntemler, enerji terapileri olmak üzere beş ana başlıkta sınıflandırılabilir.”

Tanımlama zorluklarına karşın, Avustralya, ABD ve İngiltere’de insanların %42’si TAT yöntemleri kullanmaktadır. ABD’de, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Ulusal Merkezi’nin cari bütçesi yüz milyon doların üzerinde olup, bu kurum TAT araştırmaları yapan 10 üniversite merkezine fon sağlamıştır. Birçok TAT uygulayıcısı ise günümüzde diğerlerine kıyasla TAT tedavisinin etkinliğini vurgulayarak kanıta dayalı yöntemler benimsemeye başlamışlardır.

TAT’ye talebin çoğalması, nüfusun yaşlanması ile birlikte akut hastalıklardan çok, kronik hastalıklar ve bu hastalıklarla yaşam biçimlerine odaklanılmasına bağlanmaktadır. Başka bir deyişle, TAT’nin kullanım yeri geleneksel tıbbın daha az etkin olduğu alanlardır. Diğer açıklamalar bilim ve teknolojinin yaşam sorunlarına çözüm getirebilme yetisine olan inancın azalması, sosyal “yeşil” hareketlerinin çoğalması ve bireyselleşme dönüş

* E A Herdman, Prof. Dr.
Koç Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Müdürü
Güzelbahçe Sok. No:20 D Blok, 34365 Nişantaşı / İstanbul
Tel.: 0 212 311 26 01 Faks: 0 212 311 26 02
e-posta: eherdman@ku.edu.tr

eğilimleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bireyler, doktor gibi geleneksel otoriteleri kabul etmeye daha az eğilimli olup, kendi yaşamları üzerinde daha fazla denetim ve etkinlik kurmak istemektedir. Seçim hakkını destekleyen etkenler arasında sağlık hizmetleri konusundaki tüketim hareketleri, eğitim düzeylerinin artması, çevresel sorunlar, feminizm ve kişisel gelişim hareketleri sayılabilir. Son olarak, geçen son birkaç on yılda çoğalan göç hareketleri başka ülkelerde kullanımı yerleşmiş ilaçların yaygınlaşmasını artırmıştır.

Batı ülkelerinde sağlığın politizasyonu da TAT'nin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Bu durum HIV ile ilgili olarak eşcinsellik ve aynı zamanda yeşil hareketlerinde görülebilmektedir. Sözü geçen politizasyon sağlık denetimini bireye ve sağlık hizmetleri sisteminin kontrolünü de topluma geri vermektedir. TAT'nin gelişmesi, tıp dünyası egemenliğinin azalma sürecine rastlaması kayda değer bir durumdur. Tarihinin büyük bir kısmında tıp bilimi, tıp fakültelerinde ve üniversitelerde TAT'nin öğretilmesini engelleyerek TAT'ye sınırlama getirmiştir. Ayrıca, TAT'yi araştırma finansmanı ve hastanelerden, devlet ve özel sigorta olanaklarından, lisans, tescil ve eğitim fonlarından da uzak tutmuştur.

TAT'nin Türkiye'de kullanımı karışık bir görünümündedir. Araştırmalar Türkiye'nin doğu bölgelerinde alternatif tedavilerin yaygın biçimde kullanıldığını, TAT yöntemlerini kullanan kişilerin de bunlardan yararlandıklarını ve birinci basamak hekimlerine bu konuda bilgi vermediklerini göstermektedir. Geleneksel tıp bilimini ve TAT ile ilgili tutumları inceleyen araştırmalar ile TAT yöntemlerinin tıp eğitim programlarına alınmasını savunan görüşler, TAT'nin yaygın kullanımı ve bazı TAT tedavilerinin batı tıbbından daha etkin olduğuna işaret eden ve giderek artan bilimsel kanıtlar karşısında, doktorların TAT ile ilgili temel eğitim almalarının gerekliliği konusunda birleşmiştir. İncelemeler Türkiye'de sağlıklı insanların TAT'ye karşı tutumlarının olumsuz olduğunu ve geleneksel tıba eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, araştırmalar hemşirelik öğrencilerinde TAT bilgisinin sınırlı olduğunu, TAT tedavilerinin Türkiye'de giderek artan bir biçimde uygulanması karşısında,

bu öğrencilerin lisans öğrenimlerinde TAT hakkında eğitim almalarının önemini vurgulamıştır. Türkiye'de TAT ile ilgili araştırma bulgularının değerlendirilmesinde genelleme yapılmamasına dikkat edilmelidir. Bazı kişilerin zaman içinde hep TAT tedavilerini kullanıp bunları "ev" veya "kocakarı" ilacı olarak adlandırmış oldukları unutulmamalıdır. Örneğin, "gelişmekte olan" ülkelerde, nüfusun daha büyük ve yoksul kesimleri arasında kullanılan çoğu tedaviler geleneksel tedavilerin yüksek maliyeti yüzünden halk ilaçlarıyla gerçekleştirilmiştir. TAT'nin yoksul kesimdeki kullanımı orta sınıftaki kullanımından çok farklıdır.

Tıp bilimi tıbbın bağlı olduğu aynı kanıtsal kuralların TAT'ye de uygulanmasını öngörmüştür; ancak TAT'nin kabulünü veya reddini gerektiren yeterli "bilimsel" kanıt halen bulunmamakta ve bu kanıt yokluğu giderek artan kullanım üzerinde hiçbir etki göstermemektedir. Bu nedenle, TAT'nin geleneksel tıbbın tabii olduğu aynı bilimsel kıstaslara uymasını beklemek, sağlık profesyonellerini hastalarını iki tedavi arasındaki etkileşimlerin potansiyel tehlikeleri hakkında uyarılarından alıkoyabilir. TAT'nin geleneksel tıpla bütünleşebildiği yerde, TAT yöntemlerinin unsurları geleneksel tedavilerin yanında seçici bir biçimde kullanılabilir.

Hemşirelikte ise, holizmin ontolojik temeli hemşirelik ve TAT tarafından paylaşıldığından, TAT'de kullanılan birçok yöntem hemşirelik girişimlerine benzerlik göstermektedir. TAT'nin toplumda yaygın biçimde kabul edilmesi, tıp eğitim programlarına alınması ve devletin resmi makamlarında geçerlilik kazanması karşısında, hemşirelik eğitimi de TAT'yi ve giderek artan yaygınlığıyla ilintili olan sorun ve eğilimleri destekleyen unsurları içermelidir. Hemşirelere sürekli eğitim veya seçmeli dersler aracılığıyla bir veya birkaç TAT tedavisinin öğretilmesine fırsat verilmeli, aynı zamanda TAT'nin güvenliği ve etkinliği konusunda araştırma yapma olanağı da tanınmalıdır. Ayrıca, hemşirelerin TAT ile ilgili düzenlenmekte olan birçok kültürlerarası araştırma olanaklarına katılabilme yetkinliklerinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.